

אוצר השנה

תשפ"ה

ראש השנה

מאוצר המנוצר - נגזי רשימותיו וכתבי ידיו
של הגה"ח רבי ישכר דוב ענגלענדער זצ"ל
בעל מחבר ספרי בשערי ישכר

אוצר של יראת שמים

עבודת ר"ה לב נשבר עם שמחה

קבלתי מכתבך היקר עם דברים נחמדים שכנראה לכאורה שיש לך לב נשבר שע"ז כתיב לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה ומי שאין לו זה אז מי יודע אם לא ידחו אותו לגמרי ד' ירחם, וחשבת פי הפסוק הנ"ל שמי שיש לו לב נשבר ונדכה, אלקים לא תבזה פי אדם כזה יזהר שלא יבזה אלקים שע"י חטאים ועונות הרי אין לך בזיון גדול מזה שהשי"ת ברא כל העולם כדי שבני ישראל יבטלו רצונם מפני רצונו ואם אין מבטלין הרי כביכול נעשה בזוי ח"ו וקאמר הפסוק שאם יש לך לב נשבר ונדכה ואין אתה יודע ממה להתחיל ומה לעשות ומה שלא לעשות העצה לזה שבכל דבר שתעשה תראה שאלקים לא תבזה שדבר זה היא נחת רוח להבורא יתברך שמו ואז תהי בטוח הפי' השני כפשוטו שאלקים לא תבזה שלא יבזה אותך.

עוד אפשר לומר בפסוק הנ"ל שמי שיש לו לב נשבר ונדכה יכול לבא לידי עצבות כמו שכתבת במכתבך שהוא עצת יצה"ר שכיון שיש כ"כ הרבה לעשות לא יעשה כלום ולכן קאמר הפסוק שהגם שיש לך לב נשבר ונדכה מ"מ הזהר שאלקים לא

המשך בעמוד ז' <<<<

ושם אשה גדולה

נעלה לזכרון אם המחבר

מרת שרה ע"ה

בת הרה"ח ר' אליקים געציל בערגער ז"ל

ענגלענדער

אשה יראת ה', אשת חיל עטרת בעלה

יבלחט"א שליט"א

מנשים באוהל תבורך, בעלת חסד וצדקה, מכניסת אורחים בעין יפה ורוח נדיבה, הקדישה את ימי חייה לגידול צאצאיה - וביניהם בעל המחבר זצ"ל - בדרך התורה והיראה, במסירות עצומה, וזכתה להעמיד דורי דורות ההולכים בדרך ה'.

בכל ימיה גנזה למעלה, ותשתק ליום אחרון נלב"ע ו' תשרי תשפ"ה א.ת.ג.צ.ב.ה.

אוצר ביאורי פיוטים

ביאור דברי הפייטן שחרית ראש השנה קודם קדושה 'ומידו ניתן שתי קדושות ויוקדש באחת משלש קדושות'

ראיתי בקדושת לוי לר"ה בפייט של שחרית קודם הקדושה אומרים ומידו ניתן שתי קדושות ויוקדש באחת משלש קדושות, ופי' עפ"י המדרש דאיתא משל למלך שיש לו שלשה כתרים ונתן לבנו שני כתרים ולא השאיר לעצמו אלא כתר אחד ושאלו למלך למה נתן לבנו שני כתרים ולו כתר אחד והשיב שכבר שמי יצא בעולם ושם בני עדיין לא יצא בעולם ולכן נתן לבנו שני כתרים, ויבואר מה הם שתי קדושות שנתן לעמו ישראל הא' מה שיש לו רחמים על עמו ישראל והבחי' השנית מה שנתן כח לעמו ישראל לצמצם רחמנותו כי באמת רחמנות הבורא ב"ה עד אין סוף, ויבואר הפסוק והתקדשתם והיייתם קדושים כי קדוש אני יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם הרצון בזה כי כל מה שהאדם הוא דבוק בקדושת הבורא ית' הוא יודע בעצמו שהוא מרוחק מקדושת הבורא ית', ובמה הוא יודע שהוא מקורב לקדושת הבורא, כשהוא משיג קדושת הבו"ה ויודע שהוא מרוחק מקדושת הבו"ה, וזהו יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם עכ"ל.

בזה שהקב"ה הוא בעצמו פרוש ומובדל לגמרי מהשגת בניא ולכן אין כאן רק קדושה אחת, שמה שנתן לבניי יש ב' חלקים חלק א' מה שנתן והלך ב' מה שלא נתן אבל לעצמו הרי אין לנו שום השגה בקדושת הבורא א"כ אין כאן רק קדושה אחת וכמו שהביא המדרש עה"כ קדושתו למעלה מקדושתכם שאין לכם שום השגה, משא"כ קדושתכם יש שני חלקים כיון שהם בעלי גבול ואינם יכולים לקבל הכל צריכין להבדלה שלא ליתן הכל רק כפי מה שהם יכולים לקבל, וזהו מש"כ המדרש שלכן נתן שני כתרים לבנו ולעצמו רק כתר אחד שכבר שמי יצא בעולם ושם בני עדיין לא יצא בעולם לכן נתן לבנו שני כתרים, פי' שהקב"ה הוא א"ס וא"צ לצמצם עצמו בתוך העולם שיכירו אותו ולכן די בכתר אחד הנ"ל שהוא פרוש ומובדל לגמרי משא"כ בניי שעדיין לא יצא שמים בעולם היינו שצריכין למדת הרחמים שיוכלו להתקיים בתוך העולם ולא יהא בהם שליטה מהסט"א ושאר קליפות וגם אינם בזה הבחי' עדיין שיוכלו לקבל הכל שרק לע"ל יוכלו להיות לפנים ממחיצות מלאכי השרת כמבואר ברש"י פ"ר בלק אבל עדיין אינם בזה הבחינה ולכן צריכין לכתר וקדושה השני שיוכלו לקבל מדת הרחמים.

ב' רחמנות ליתן יותר משמגיע להם ומצמצם קדושתו ואינו נותן הכל בכדי שיוכלו לקבלם

מש"כ שהשתי קדושות שנתן לעמו ישראל הוא מה שיש לו רחמים על עמו ישראל, מה שיש לו שייכות מקדושה לרחמים יודע דברכה שלישית של שמ"ע הוא אתה קדוש שהוא כנגד יעקב שהי' בבחי' שהי' מטתו שלימה, ומה ששייך לרחמים כנראה דמדת הרחמים היינו שאינו נותן הכל שאינו מגיע לו ומ"מ נותן קצת שיש לו רחמנות עליו, וענין של קדושה הוא פרישות והבדלה, וזהו הכוונה כאן שמדת הרחמים צריך לפרוש מרצונו שלא ליתן כלום וכן מרצונו ליתן הכל רק ליתן קצת ממדת הרחמים שיש לרחם עליו, ומשמע שאלו השני דברים הם השתי קדושות שהקב"ה נתן לעמו ישראל א' שנותן קצת אע"פ שאינו מגיע לו וזהו חלק הא' שהקב"ה מרחם על בני ישראל אע"ג שאינם ראויים לזה, וחלק הב' הוא שאינו נותן הכל שהרחמנות הוא א"ס ולא הי' כח בבניי לקבלם ולכן צמצם הרחמנות שיוכלו לקבלו וזהו הפרישות והבדלה שהקב"ה פרש מליתן הכל ונותן רק כפי היכולת בהמקבל לקבלם וזהו השייכות בין רחמנות להשני קדושות.

הקב"ה מובדל לגמרי מזה וא"צ שיכירו אותו בעולם

ולעצמו השאיר הקב"ה רק קדושה אחת ובוזה לא פי' הקדושת לוי כ"כ, וכנראה הכוונה

ב' קדושות פרישות מעוה"ז ולהתקדש בתוך העוה"ז

ואולי אפ"ל עוד כוונה בדברי הפייט והמדרש דיש שני המשך בעמוד ו' <<<<

אוצר פלפולים

מתוך מכתבו בעת שהותו במחיצת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ערב ר"ה שחל בשבת תשמ"ט ליבדלחט"א אביו הרה"ח שליט"א

בדין חיוב תקיעת שופר בראש השנה לנשים

מבואר בגמ' דבשבת תוקעין רק בבי"ד

איתא בגמ' ר"ה דף כ"ט ע"ב בהמשנה יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב ביהמ"ק התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכ"מ שיש בו בי"ד, וקאמר בגמ' אמר רב הונא ועם בי"ד מאי ועם בי"ד, בפני בי"ד לאפוקי שלא בפני בי"ד דלא וכו'. איכא דמתני להא דרב הונא אהא דכתיב ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע אמר רב הונא ועם בי"ד מאי ועם בי"ד בזמן בי"ד לאפוקי שלא בזמן בי"ד דלא מתיב רבא תקיעת ר"ה ויובל דוחה את השבת בגבולין איש וביתו, מאי איש וביתו אילימא איש ואשתו איתתא מי מחייבא והא מ"ע שהז"ג הוא וכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות אלא לאו איש בביתו ואפי"י שלא בזמן בי"ד, לא לעולם בזמן בי"ד.

הברייתא דכ"א תוקע נוקים ביובל

והק' תוס' בד"ה לא, תימא דמ"מ קשיא ללישנא דרב הונא לא אמר אלא בפני בי"ד [דהיינו בר"ה וזכה הברייתא דגם בר"ה תוקעין איש בביתו] והכא קתני איש בביתו, וי"ל שיפרש דהא דקתני איש בביתו איובל קאי ולא אר"ה ומיהו אי גריס בגבולין בלא ו' ולא גרס' ובגבולין לא יתכן לומר כן, דא"כ הוא הכל המשך אחר דבר"ה ויובל דוחה את השבת בגבולין איש בביתו וא"א לחלק הברייתא רק אם גורסין ובגבולין ות"י תוס' ושמא יפרש דהאי בגבולין איירי בירושלים דוקא וכבר איתא בהמשנה דהא דבעי ב"ד הוא רק ביבנה אבל בירושלים היו תוקעין בכ"מ, ומיהו מבכל ארצכם בכ"מ שבא"י איירי, וכן איתא ברש"י דביובל ע"כ שתוקעין אף שלא בפני בי"ד דהרי כתיב בכל ארצכם.

יבאר הא דיובל לא גזרו לתקוע רק בפני בי"ד

ובדרך אגב נבאר דבריהם דבפשטות אינו מובן דאה"נ שמה"ת תוקעין בכל א"י ומ"מ אסרו החכמים משום שמא יעבירונו מרה"י לר"ה ומהו ההכרח שתוקעין אף שלא בפני בי"ד, אך הביאור הפשוט בזה הוא לפי משי"כ בט"ז על הקושיא דהאיך תוקעין שופר ביו"ט הלא בכל יו"ט יש איסור משום גזירה דשמא יתקן כלי שיר וכן ק' האיך מלין בשבת הלא יש לחשוש שיעבור ברה"י ות"י הט"ז בסי' תקפ"ח דא"א לחכמים לעקור דבר א' לגמרי ולכן א"א לאסור תקיעה ביו"ט או מילה בשבת דבפ"י כתיב שצריכין לתקוע בר"ה ולמול בשבת אך כשחל ר"ה בשבת יכלו לגזור לשמא יעבירונו דלא נעקר קרא דיום תרועה רק כשחל בשבת ולא מיקרי עקירה, וזכה יובן שפיר כאן דבשלמא בר"ה שפיר עשו גזירה בשבת שלא לתקוע רק בפני בי"ד אבל ביובל שתוקעין

ביוהכ"פ א"א לתקן שתוקעין רק בפני בי"ד דא"כ עוקרין קרא דבכל ארצכם שהרי לעולם איכא חשש דשמא יעבירונו ביוהכ"פ שאסור להוציא מרשות לרשות ולעולם לא יהא אפשר לתקוע אלא בבי"ד וזה לא יכלו לגזור וממילא גם כשחל בשבת תוקעין בכ"מ והגם שראיתי במצפה איתן שפי' החידוש של הברייתא שאפי"י אם חל בשבת שאיכא איסור סקילה נמי דוחה את השבת, מ"מ זהו רק לפרש החידוש של הברייתא אבל לומר כן לפי המסקנא דכשחל בשבת גזרו חכמים שלא לתקוע שלא בפני בי"ד מחמת חומר של האיסור סקילה זה א"א לומר דאפי"י בלא איתא בגמ' מה לי איסור לאו מה לי חיוב מיתה כ"ש לחלק בין כרת לסקילה ולומר שלכן גזרו בשבת יותר מבסתם יוהכ"פ זה א"א לומר, ונחזור לקושית התוס' דכיון דע"כ הא דקתני בהברייתא שתוקעין בשבת בגבולין איש בביתו לא קאי רק אירושלים דהא ביובל כתיב בכל ארצכם וכיון שקאי אכל א"י ק' ללישנא קמא דרב הונא דבר"ה תוקעין רק בפני בי"ד ובברייתא קתני דתוקעין איש בביתו והיינו שלא בפני בי"ד.

מח' אי מותר לנשים לקיים מ"ע שהז"ג או הוא בבל תוסיף

ואולי אפשר ליישב קושית תוס' עפ"י מה דאיתא בר"ה לקמן דף ל"ב ע"ב בהמשנה אין מעכבין את התינוקות מלתקוע אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו, ומק' שם בגמ' בדף ל"א ע"א הא נשים מעכבין והתניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התנוקות מלתקוע ביו"ט אמר אביי ל"ק הא ר' יודא הא ר' יוסי ור"ש דתניא דבר אל בני ישראל וסמך בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות דברי ר' יודא ר' יוסי ור"ש נשים סומכות רשות, אלמא לר"י ור"ש אע"ג דפטרניהו קרא ליכא איסורא וה"ה למ"ע שהז"ג ולכן קתני בהברייתא דאין מעכבין את הנשים מלתקוע ביו"ט דאתיא כהמ"ד דמותרות לתקוע והמשנה שסובר שמעכבין סובר שנשים אסורות לסמוך דעברי בבל תוסיף וה"ה דאסור לתקוע ולכן מעכבין אותן, והנה הא דמתעסקין עם התינוקות פ"י רש"י לקמן דמירי בהגיע לחנוך ולכן מתעסקין עמהן שכן קצת בר חיובא כדי לחנכן.

למאן דס"ל דמותרות מוכח בגמ' דיש להתעסק עמם כדי שיתקעו

והנה לכאורה צ"ב בקושית הגמ' שמדייק ממתני' הא נשים מעכבין שיש איסור בל תוסיף כשהן פטורות דלמא לעולם אין מעכבין את הנשים והא דקתני רק קטנים ולא קתני נשים משום דבעי למיתני בסיפא אבל מסייעין אותן עד שילמדו וזה שייך רק בקטנים שיש חיוב לחנכן אבל בנשים שליכא שום חיוב לא צריכין לסייע אותן ולכן קתני רק קטנים ולא נשים ומהו הסתירה מהמשנה על הברייתא והי' נראה

להוכיח מזה דהמשך הברייתא הוא כמו שקתני בהמשנה דקתני התם אין מעכבין את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע ביו"ט אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו ולקמן נבאר הביאור בזה למה יש ענין להתעסק עמהן עכ"פ מובן שא"א לומר שלכן קתני בהמשנה רק קטנים ולא נשים שהחיוב להתעסק הוא רק בקטנים דהא חז"י בהברייתא דגם בנשים צריכין להתעסק.

מח' הראשונים אי נשים חייבות רק כשהן עיקר הנס או אפי' כשהם כמו האנשים

וכדי לבאר למה צריכין להתעסק בנשים נקדים הא דכתבו התוס' במגילה דף ד' אהא דקאמר התם דנשים חייבין במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס, וכתבו התוס' בד"ה שאף, פ"י רשב"ם שעיקר הנס הי' על ידן בפורים ע"י אסתר בחנוכה ע"י יהודית בפסח ובזכות נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו והקשו דלי' שאף הן משמע שהן טפלות דלפירושו היל"ל שהן לכך נראה לי שאף הן היו בספק דלהשמיד ולהרוג וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן, והנה ניליך בדרכו של הרשב"ם מקודם דמשום דהן היו עיקר הנס לכן מחויבות ולפי דבריו משמע דאי לא האי טעמא והיו רק באותו הנס כמו האנשים לא היו הנשים מחויבין בכלל, והנה הטעם של שופר איתא בר"ה דף ט"ז ע"א ואמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכנו עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה ובמה בשופר, והרי איתא בקידושין דף ל"ד דמקשה ונקיש מזוזה לת"ת דנשים יהיו פטורות ממזוזה ומשני לא ס"ד דכתיב למען ירבו ימיכם גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי, וא"כ גם בנשים שייך הטעם שיתקעו בשופר שיעלה זכרוכם לטובה דגם הם בעי חיי אך לפי הרשב"ם בזה לכד דבנשים שייך כמו באנשים אין זה סיבה לחייבם אך מ"מ אפי"ל דזהו די לעשות ענין להתעסק עמהן כדי שילמדו.

אפי' לתוס' א"א לחייבם רק היכא שהטעם מפורש בתורה משא"כ שופר שהוא טעם הגמ'

ואין להקשות מהגמ' הנ"ל לשיטת תוס' דאם הנשים היו באותו הנס כמו באנשים הוה סיבה לחייבם א"כ למה אין הנשים חייבים בשופר כדי שיעלה זכרוכם לטובה, אבל זה ל"ק כ"כ דזה הטעם בשופר הוא בדרך אגדה ואינו דומה למזוזה שכתוב בפ"י למען ירבו ימיכם וכן במצה כתיב בפ"י הטעם שלא הספיק בצקם להחמיץ. והד' כוסות שתקנו חכמים ידעו שעשו כן זכר לחירות וכן חנוכה הי' מחמת שניצלו מהיונים ופורים שניצלו מהגזירה ולכן הוא שפיר סברא לחייב הנשים אבל בשופר דבקרא ליכא טעם אין לנו לחייב הנשים מחמת טעם הגמ', ולפ"ז נמי אפשר להבין שיש ענין ללמדם האיך לתקוע דמ"מ כיון דטעם הגמ' שייך בהו יש ענין שיתקעו ורק חיוב א"א לעשות עליהן. וכשמתרץ הגמ' הא ר' יודא הא ר"י ור"ש פ"י שהברייתא שסובר שאין מעכבין הנשים סובר כר"י ור"ש דנשים סומכות רשות, אין הפשט שגם כאן הוה רק רשות רק הפשט הוא כך דלמ"ד דנשים אין סומכות ויש איסור דבל תוסיף כמו שפי' רש"י לא שייך לומר שנשים יתקעו דשייך בהו טעם של הגמ' וזה אינו די המשך בעמוד ג' >>>>

יקשה להג'ל דהיכא ששיך הטעם אצל נשים יש ללמד א"כ גם בסוכה שייך זה

וכ"ז אתי שפיר בדברי הגמ' והתוס' דאמרי אף הן היו באותו הנס אפ"ל כן דתליא האם הי' נס או לא דאי' לחייב הנשים רק אם הי' נס אבל למש"כ לעיל דיש ענין ללמד הנשים שיתקעו בשופר בר"ה וביובל דיש להן שייכות לאלו הענינים דבר"ה הוא כדי שיעלה זכרונם לטובה וביובל לשחרר השדות והעבדים וזה שייך גם בנשים ע"כ יש ענין לתקוע הרי שגם אם לא הי' נס רק שסיבת החיוב שייך בנשים יש ענין שיתקעו א"כ גם בסוכה הי' צ"ל שיהא הידור שישבו בסוכה שגם בהם שייך הא דכתב הרשב"ם שע"י הסוכה ידעו שהכל הוא מהשי"ת ולא כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה והגם שאין לחייבם מטעם הג"ל דאפ"ל דחיוב ליכא רק היכא שהיה נס או להרשב"ם במגילה דא"א לחייבם רק אם היו עיקר הנס מ"מ יש ענין שיתקעו גם כשלא היו עיקר הנס וגם כשלא הי' נס בכלל כמו שחז"ל בשופר וא"כ הי' בסוכה והק"ל למה לא מתרץ שלכן בעי' קרא דהאזרח לפטרם שהי' הו"א לומר שיש ענין שישבו בסוכה, וברוחק אפ"ל דזה שיש ענין שיתקעו בשופר אע"פ שלא הי' נס זה בוודאי הוה דרבנן אע"פ שהא דמחייבין הנשים מטעם דאף הן היו באותו הנס הוא סברא דאורייתא אבל בכה"ג שהוא רק הידור זה הוה רק דרבנן וממילא א"א דקרא דהאזרח בא למעט זה וכהא דאיתא בכמה מקומות דבדאורייתא ליכא חילוק בין לכתחלה לדיעבד, אבל זה דחוק דאם עיקר הסברא הוא דאורייתא מה"ת דזה החלק הוא רק דרבנן ואי משום שבדאורייתא לא מחלקי' בין לכתחלה יש כמה סתירת לזה ובפרט שענין של הידור בוודאי שייך מה"ת כמו שדרשי' מקרא דזה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצוה והאיך נאמר דכל ההידור הוא רק דרבנן

יתרץ דהנס שלא פלטם הענן הי' שלא חטאו וזה לא שייך בנשים

ע"כ נראה ליישב באופן אחר בהקדם להביא מה שכתב רש"י בסוף פר' כי תצא בפר' של זכור עמש"כ אשר קורך בדרך ויונב בך כל הנחשלים אחריו פ' רש"י ויונב בך, מכת זנב חותך מילות וזורק כלפי מעלה, כל הנחשלים אחריו, חסרי' כח מחמת חטאם שהי' הענן פולטן, הרי מבואר דמי שחטא הי' פולט הענן וא"כ ק' האיך עושין זכר בסוכות להעניי הכבוד מי יודע האם היינו זוכין להיות בהעניי הכבוד וכי עושין זכר לאיזה נס שהי' רק לצדיקים, והי' נראה לומר דמזה ראי' דאותו הדור שהי' דור דעה הי' להם שמירה מן השמים שלא יחטאו וכיון שכן הרי הנס הי' לכל הדור ושפיר שייך לעשות זכר להנס והשתא דאיתנא להכי הי' אפשר לומר יותר דעיקר הנס של סוכות לא הוה על העניי הכבוד דכבר הק' הבני יששכר למה אין עושין זכר להמן ולהבאר ולהג"ל אפ"ל דאין הזכר להעניי הכבוד רק הנס הוא בזה שלא חטאו וממילא לא פלטם הענן ובהבאר והמן לא הי' שייך לעשות זה הנס דגם הרשעים זכו מהמן ומהבאר, ועל עצם הנס של המן והבאר והעניי הכבוד לא עשו זכר כמו דאיתא בספרים דאין זה נס כ"כ כיון דהקב"ה הי' צריך להוליך אותם במדבר באכילה ושת"י בלי היוק אבל זה הנס שלא חטאו שפיר המשך בעמוד ז' <<<<

הן היו באותו הנס, וכתבו התוס' דמגילה דף ד' לחד תי' דזהו סברא מדאורייתא שהקשו למה בעי' קרא דנשים מחייבין במצוה מההיקש לחמץ תיפוק לי' דאף הן היו באותו הנס ותי' לחד תי' דהוא רק סברא דרבנן ובתי' השני כתבו דהי' הו"א ליליף מסוכות דנשים פטורים דהא איכא גז"ש ע"כ בעי' היקש לחמץ דמחייבות במצוה, והנה איתא בסוכה דף כ"ח דמקרא דהאזרח ילפי' להוציא את הנשים וקמקשה מאי קמ"ל תיפוק לי' דהוה מ"ע שהז"ג דנשים פטורות וקמתרץ שהי' הו"א לחייבן מטעם תשבו כעין תדורו שיהיו איש ואשתו או מחמת הגז"ש למצוה לכן בעי' קרא דהאזרח, וק' אם נאמר דאף הן היו באותו הנס הוא סברא מדאורייתא א"כ מאי קמקשה למה בעי' קרא דהאזרח דפטורין מסוכה בפשיטות הי' יכול לתרץ דסד"א דחייבין מטעם דאף היו באותו הנס, דהטעם של סוכות הוא כמש"כ למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים דקאי בפשטות על ענני הכבוד כמו שפי' רש"י בפ' אמור וגם הנשים היו בתוך העננים וכ"כ למ"ד דהיו סוכות ממש נמי ק' דגם הנשים היו בתוך הסוכות ולמה לא נחייבן מסברא וממילא שפיר בעינן קרא דהאזרח למעט את הנשים.

לטעם דסוכות ממש עשו אינו זכר לנס ולא שייך לחייב נשים

ולכאורה הי' אפשר ליישב קצת דבפשטות צ"ב למ"ד סוכות ממש למה עושין זכר לאותן הסוכות מהו הרמז בזה הלא לא הי' שום נס באותן הסוכות וראיתי ברמב"ן שפי' ולכן צוה בהן בזמן הזה והזכרון שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה והשם הי' עמהם לא חסרו דבר, ונמצא לפי"ז שאין זה נס מה שהיו בסוכות רק שע"י הסוכה יזכרו שד' הולכים במדבר ע"י ניסים ובתורה תמימה ראיתי כעין זה שע"י הסוכה יזכרו שהי' פעם בסוכות ויזכרו שד' הוציאם ממצרים, אבל עכ"פ הוא זכר להנסיים שהיו אז אבל בהרשב"ם שם עה"פ דלמען ידעו פ"י שכיון שבסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ולפי זה אין הסוכה שום זכרון לאיזה נס רק שיזכרו שלא בכחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה וכה"ג לא אשכחן שיתחייבו נשים במ"ע שהז"ג שרק היכא שהי' להם נס מחייבין להכיר טובה על הנס ע"כ נתחייבו כשהן היו באותו הנס אבל בסתמא לא נתחייבו, ולכן כיון שלמ"ד שהיו סוכות ממש לא נתחייבו הנשים ע"כ כשמקשה למה בעינן קרא דהאזרח לא הי' יכול לתרץ שסד"א שיתחייבו מטעם שהן היו באותו הנס כיון דלמ"ד סוכות ממש לפי' הרשב"ם אין תי' עולה על נכון לא מתרץ כן אע"פ שהי' יכול לתרץ למ"ד ענני כבוד הי' מ"מ רוצה לתרץ אליבא דכו"ע.

ואפשר דגם הרמב"ן, אינו חולק על פי' הרשב"ם דמש"כ ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית וכו' והשם הי' עמהם לא חסרו דבר הכוונה הוא שע"ז ידעו שלא כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה ואין זה הודאה על הנסיים שלא חסרו דבר רק כמו פ"י הרשב"ם.

לסלק איסור דבל תוסיף ובשלמא היכא שמבואר הטעם בהפסוק כמו במצוה בזה הק' תוסיף שנדע שנשים מחייבים מה"ט שהן היו באותו הנס שזה די לסלק הבל תוסיף אבל טעם של הגמ' אינו מועיל לזה ולכן למ"ד דנשים אסורין בסמיכה סובר דאיכא בל תוסיף ע"כ מעכבין הנשים מלתקוע הגם שבמשנה ליכא הכרח לומר שמעכבין רק שאין מסייעין להן אבל מ"מ אי אין מעכבין בוודאי שהיו מתעסקין עמהן ומוכרח לומר שהמשנה סובר דאיכא איסור דבל תוסיף ולכן מעכבין הנשים והברייתא סובר שליכא בל תוסיף ולכן יש ענין ללמדן כיון דשייך בהו טעמא דגמ' שיעלה זכרונם לטובה.

גם ביובל אין הטעם מפורש בתורה ומ"מ שייך הענין שמלמדן אותם כנ"ל

והנה התקיעה שתוקעין ביובל ע"י בערכין דף ג' ע"ב שקאמר התם שהי' הו"א שכהנים אין תוקעין שלא שייך אצלם היציאה של השדות דמוכרין לעולם וגואלין לעולם נמצא שכל ההל' של יובל תליא בהתקיעה וא"כ מסתברא דנשים דשייך אצלם הענין של יובל לענין השדות וכן אמה העבר' יוצאת ביובל שייך בהן שיתקעו כמו בר"ה אבל מ"מ פשוט שאין לחייבם מה"ת דבתורה לא מפורש דהטעם של התקיעה הוא בשביל אלו הדברים שכל אלו הדברים הי' יכול להיות בלי התקיעה ומ"מ דמי לשופר דהחכמים אמרו דזה תליא בזה ושפיר אפשר ליישב הברייתא דקתני תקיעת ר"ה ויובל דוחה את השבת בגבולין איש וביתו וקמקשה אילימא איש ואשתו איתנא מי מחייבא והא מ"ע שהז"ג הוא וכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות, ולמש"כ אין זה קושיא כ"כ דלא מבואר כאן דיש חיוב על האשה רק שתוקעין ושפיר אפ"ל שכיון שמלמדן אותן מטעם הג"ל דשייך בהו הטעם של התקיעות שפיר אמרו חכמים שתוקעין בשבילן גם כן בב"ד דלא שייך החשש דשמא יעבידו, אבל מ"מ אפ"ל דקושיית הגמ' הוא אליבא דר' יודא דסובר דנשים אסורין לעשות המצות שהן פטורין מחמת איסור דבל תוסיף ולדידי' לא שייך לומר איש וביתו שכיון שהם פטורין אסור לתקוע בשבילן אע"ג דשייך בהו קצת הטעם של התקיעה ושפיר קמקשה דא"א לומר איש וביתו וצ"ל איש בביתו וק' ארב הונא וא"כ ל"ק כ"כ קושיית התוס' דל"ק סובר ר"ה דבר"ה תוקעין רק בב"ד וברייתא קתני דתוקעין בביתו ולהג"ל מיושב קצת דבוודאי אפ"ל דהברייתא סובר כר"י ור"ש דליכא בל תוסיף וקאי אאיש וביתו רק ליישנא בתרא דרב הונא כיון שיכול ליישב גם לר' יודא ע"כ מוקים הברייתא דקאי אאיש בביתו ומיירי בתוך זמן ב"ה.

וכעין זה ראיתי במבוא התלמוד בשם הרא"ש בסוכה סי' ט"ו דיש מקומות דלא מקשה הגמ' רק כשיודע שיכול לתרץ אבל כשלא יוכל לתרץ לו לא מתחיל להקשות מאחר דאפשר לאוקים אותו כר' יוסי ור"ש, ואע"ג דהמשנה לקמן סובר כר' יודא כדאמר לקמן בדף ל"ג אין זה קושיא דרק הברייתא דקתני איש וביתו מוקמי' כר"י ור"ש ואה"ו דמשנתנו סובר כר' יודא ואין תוקעין בשביל הנשים.

יקשה למה בסוכה לא אמרי אף הן היו באותו הנס

והנה לכאורה ק' אהא דאמרי' דנשים מחייבין במגילה וחנוכה וד' כוסות משום דאף

לתקוע גם במיושב שלושה סדרים כנגד מלכיות זכרונות ושופרות.

ובכן יובן גם מה תקיעות דמיושב אינם על סדר התפילה כלל כמו תקיעות דמעומד, כי תקיעות דמעומד הם כנגד אתערותא דלעילא, ועבודתנו רק להתפלל להשי"ת שיערה עלינו רוח ממרום מאותה רוח העתידה לבוא שיבער הטומאה מן הארץ, אבל תקיעות דמיושב שהם כנגד עבודה המוטלת על האדם בבחינת 'ומלתם את ערלת לבבכם', ולא יועיל לזה תפילה גרידא ללא עבודת האדם, לכן אין תוקעים בשעת התפילה, לרמוז שצריך את מעשה האדם לכוף את יצרו.

ומה מאוד נעמו מנהגן של רוב תפוצות ישראל, שהתקיעות בתפילת מוסף דלחש תוקעין ללא בעל מקריא, ואילו בתקיעות דמיושב נוהגים שהבעל מקריא מסדר התקיעות, והטעם בזה כיון שתקיעות דמיושב מורים על מילת הלב שהם חובת האדם בבחינת אתערותא דלתתא, לכן יש בעל מקריא לרמוז שעבודה צריכה להיעשות על ידי האדם, אך בתקיעות דמעומד שהם אחר הסרת ערלת הלב שכבר נעשה בתקיעות דמיושב, אין צורך בעל מקריא, שהקב"ה באתערותא דלעילא מביא הארה אלוקית בנפש האדם, בבחינת 'ומל ה' אלוקיך את לבבך' ונעשית התקיעה מאליו, והעבודה היא במלכיות לבטל עצמו לגמרי להשי"ת, ולהתפלל שיערה הארה האלוקית עלינו, שנחדיר בעצמנו בחינת מלכיות זכרונות ושופרות, שנהיה מוכנים לקבל אור פני מלך חיים כעין לעתיד לבוא.

ועל פי יסודו של השם משמואל, יובן אמאי התקיעות שתוקעין לפני מוסף איקרו תקיעות דמיושב, והתקיעות שתוקעין על סדר הברכות בתפילת מוסף איקרו תקיעות דמעומד, דיש לפרש על פי דברי הגמ' (מגילה כא.) שמקשה סתירה באופן קבלת משה רבינו את התורה מפי השכינה, דכתוב אחד אומר (דברים טו) 'ואשב בהר' דמשמע שקיבלה מיושב, וכתוב אחד אומר (דברים י) 'ואנכי עמדתי בהר' דמשמע שקיבלה מעומד, ומשני, רבא אמר רכות מעומד וקשות מיושב, ופירש רש"י, רכות, דברים רכים ונוחים שאדם מהיר לשמען, זה היה שומע מעומד, ואילו דברים קשים היה שומע מיושב.

ולפי זה יתבאר שהתקיעות שתוקעין לפני מוסף שהן להעביר ערלת הלב, ה"ה היצר הרע האוטם ומכסה על היצר הטוב הנמשך מעונותיו, ולהסירו צריך עבודת האדם באתערותא דלתתא כמו שנאמר 'ומלתם את ערלת לבבכם', והוא עבודה קשה שבמקדש, לכן איקרו תקיעות אלו תקיעות דמיושב לומר שקשות הן, אך התקיעות שבתוך תפילת מוסף שבאות להאיר הארה אלוקית בלב השב, וע"ז נאמר 'ומל ה' אלוקיך את לבבך', זו עבודה בבחינת 'רכות', כי לאחר שהסיר ערלת הלב ממילא יבא לידי הארה אלוקית, לכן איקרו תקיעות אלו תקיעות דמעומד לומר שהם רכות.

ואף שקשה יותר להעביר את היצר שנמצא באדם מצד התולדה מן היצר הנמשך להאדם על ידי עונותיו, כי היצר שהוא מצד התולדה אין בכח האדם להסירו מעצמו לגמרי רק על ידי הארה אלוקית, וזה יושלם רק לעתיד לבוא כאשר יתקע בשופר גדול ויקוים הכתוב (זכריה

א. ו'את רוח הטמאה המשך בעמוד ה'»

אוצר מאמרים

תקיעות מיושב ומעומד - א

תקיעות דמעומד כדי לערבב השטן | תקיעות דמיושב קריעת הלב תקיעות דמעומד הארה אלוקית | יראה מילתא זוטרתא להסיר ערלת הלב | ביאור כמה חילוקים שיש בין תקיעות דמעומד לתקיעות דמיושב | סדר תשר"ת מורה להתחיל בעשה טוב ואח"כ סור מרע ושוב עשה טוב

תקיעות דמעומד כדי לערבב השטן

בענין תקיעות דמיושב שתוקעים קודם תפילת מוסף, ותקיעות דמעומד שתוקעים על סדר הברכות בתפילת העמידה במוסף, מקשינן בגמ' (ר"ה טו:) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, ומשני כדי לערבב השטן. ובתוס' (שם ד"ה כד) ביארו את כוונת תירוץ הגמ' כפירוש הערוך (ערך ערב א, בפירוש השני שלו) שערבוב השטן, הוא על פי מה דאיתא בירושלמי, דכד שמע קל שופרא זימנא חדא בהיל ולא בהיל, וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול, ומטא זימניה למתבלע, ומתערבב, ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא.

ובערוך לנר (ר"ה ד"ה תר"ה כד) כתב, דרבים מקשים על זה, וכי אפשר שבכל שנה ידאג כן, אחר שראה בשנה שעברה שאין זה שיפורא דגאולה, אלא שיפורא דישאל הוא שתוקעין גם בתפילתם, ובספרים הקדושים תירצו, דאין הכוונה בירושלמי שישבור השטן דזה עצמו קול השופר גדול של הגאולה, אלא שבכל שנה כשמגיע עת תקיעות דמעומד, יודע שזה מסוגל לתשובה שלימה בלכות ישראל, עד שבזכות תשובה זו יכולים לזכות שתבוא הגאולה, ומטא זימניה למתבלע, לכן מתערבב השטן, אבל לפ"ז צריך ביאור מפני מה תקיעות דמעומד יותר מסוגלים לתשובה שתביא את הגאולה, מתקיעות דמיושב ששם רק בהיל ולא בהיל ואינו חושב שמטא זימניה למתבלע.

תקיעות דמיושב קריעת הלב תקיעות דמעומד הארה אלוקית

ונראה ליישב על פי דרכו של השם משמואל (נצבים תרע"ב) וז"ל, ולהבין הדברים יש לומר על פי מה שכבר אמרנוקי ההפרש שבפרשת עקב כתיב (י טו) 'ומלתם את ערלת לבבכם', ובפרשת נצבים כתיב (ל ה) 'ומל ה' אלוקיך את לבבך' וגו', דיש שני מיני יצר הרע, המין הראשון שהוא מתולדתו והוא שוכן בחלל השמאלי שבלב, והשני מה שאדם ממשיך עליו על ידי עונות, ומכסה על היצר הטוב השוכן בחלל הימני שבלב, וזה נקרא 'ערלה', ועל זה נאמר 'ומלתם את ערלת לבבכם', שפירש רש"י (שם ד"ה ומלתם) 'אוטם לבבכם וכיסויו', ובאשר האדם בעצמו המשיכו עליו על כן יש בכוחו נמי לסלקו, אבל היצר הרע שהוא מתולדה אין כח באדם להסירו, ולזה נאמר ומל ה' אלוקיך, וכאן לא נאמר לשון 'ערלה', כי זה איננו אוטם בפני היצר הטוב.

ולפי זה מבאר שם, ענין תקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד, הן נגד שני מיני יצר הרע הנ"ל, על פי מה שכתבתי כי בתיקוני הזהיר (תיקון יח לו, תיקון כא נב) איתא דתקיעה שברים

תרועה מעבירין שלוש קליפות הלב, וכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה דייק לה מהספרי (במדבר י, פ"סקא עז) דענין שופר הוא לעורר שתבוא הארה אלוקית בנפש האדם. ויש לומר דשניהם כאחד טובים, דתקיעות דמיושב הן להעביר קליפת הלב (כדאיתא בתיקוני זוהר), בצירוף התעוררות התשובה לקרוע סגור לבבו ולפתוח הלב, למען יוכל לקבל הארה האלוקית על ידי תקיעות דמעומד, והספרי איירי בתקיעות דמעומד. ובי מיני תקיעות הן כנגד בי מיני יצה"ר הנ"ל, דתקיעות דמיושב הן להעביר את קליפות הלב, להעביר את יצר הרע האוטם ומכסה על היצר הטוב, והוא אשר האדם משך עליו בעונו וביד האדם להסירו, כמו שכתוב 'ומלתם את ערלת לבבכם', אך תקיעות דמעומד שהן להאיר בו הארה אלוקית, וזה האור מרחח את חשכת היצר הרע אף שהוא מתולדה, וכעין לעתיד לבוא דעל ידי שיפתח מלכות שמים ממילא יתבטל ויתבער רוח הטומאה, וכעין דכתיב 'ומל ה' אלוקיך את לבבך' וגו', ועל כן אמר 'האי ודאי שופר גדול הוא' שהרי הוא מעין לעתיד שמסיר אף את היצר הרע שהוא מתולדה, עכ"ד ודפ"ח.

ולפ"ז מיושב שדווקא תקיעות דמעומד מסוגל לתשובה המביאה את הגאולה השלימה, כי בהם מתקיים הפסוק 'ומל ה' אלוקיך את לבבך' שיהיה מילת היצר שהיא מצד התולדה, והיא הארה מעין לעתיד לבוא.

ביאור כמה חילוקים שיש בין תקיעות דמעומד לתקיעות דמיושב

ומה נעים ליישב עפ"ז, שאנו מזכירים הפסוקים של מלכיות זכרונות ושופרות רק בתקיעות דמעומד, ואילו בתקיעות דמיושב הרי אנו תוקעים שלושים תקיעות, ואף שתקיעות אלו הם כנגד עשר פסוקי מלכיות, ועשר פסוקי זכרונות, ועשר פסוקי שופרות, מכל מקום אין מזכירים בפה את הפסוקים השייכים לכל אחד מהם.

ולהמבואר א"ש, כי תקיעות דמיושב עיקרן כנגד עבודת האדם בבחינת אתערותא דלתתא שע"ז נאמר 'ומלתם את ערלת לבבכם', ולפני זה נאמר בפסוק (שם יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה' וגו', שזהו העבודה המוטלת על האדם להסיר את ערלת הלב ולהגיע לידי יראה, לכן אין מזכירים או בפה הפסוקים של מלכיות זכרונות ושופרות, דבעת שעסוקים בהסרת ערלת הלב, אינו מן הענין לומר פסוקי מלכיות שענינם ביטול, לבטל עצמו לגמרי, כי זהו רק אחרי עבודת האדם, יכול לבטל עצמו להיות מוכן לקבל הארה אלוקית של מלכות שמים. ומ"מ כיון שסו"ס תכלית התקיעות דמיושב הוא להגיע בסוף לביטול, על כן תקנו

אעביר מן הארץ, ואילו היצר הנמשך מעוונותיו של האדם יכול האדם בעצמו להסירו, מכל מקום מצד חובת האדם שעליו העבודה להסיר את ערלת הלב קשה יותר להסיר את ערלת הלב שבא לו מצד עוונותיו בבחינת 'קשות מיושב', כי לזה נדרש עבודה מצד האדם בתפילה ואמירת מלכיות זכרונות ושופרות שיתעורר האתערותא דלעילא על ידו, אבל עקירת היצר שמצד התולדה נעקר ממילא על ידי הארה אלוקית מלעילא.

ובכן יש להמתיק מה שאנו בני אשכנז נוהגים לעמוד אף בעת תקיעות דמיושב, כי בזה מרמזים דאף מילת אוטם הלב הנמשך על ידי עוונותינו, וצריכים אנו בכוחנו להסירו, והוא בחינת 'קשות מיושב', גם זה חשוב בידנו בבחינת 'רכות מעומד', כיון שאין בכוחנו להסירו לבה, ואנו צריכים לכך עזר עליון, כמאמר הגמ' (קידושין ל:) 'יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמתיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו. ובעמדינו בתקיעות דמיושב, נרמז הקשר שלנו עם הבורא יתברך, שלולי עזרתו לנו אין יכולת בידנו לקיים מצות 'ומלתם ערלת לבבכם' בשלימות.

סדר תשר"ת מורה להתחיל בעשה טוב ואח"כ סור מרע ושוב עשה טוב

והנה אחרי שהודיע ה' לנו כל זאת, דעבודת תקיעות דמיושב היא עבודה של 'ומלתם את

ערלת לבבכם' על ידי אתערותא דלתתא, יש לדון האם מילת ערלת הלב צריכה להיות קודם בעניני סור מרע, לתקן מה שעוות בתשובה וחרטה, או דהעבודה היא במילת ערלת הלב בעשה טוב, שכל רצונותיו וחשקו יכניס בעשה טוב בעסק התורה וקיום המצוות.

והנה ידוע מה שאמרו בספה"ק דאמנם דוד המלך ע"ה אמר סור מרע ועשה טוב (תהלים לד טו), שתחילת העבודה היא בסור מרע ואחר כך בעשה טוב, מכל מקום בדורות האחרונים שקשה מאוד על האדם לפרוש מעוונותיו ותאוותיו, ואפשר דלעולם לא יגיע לעשה טוב, דלאו כל אדם זוכה לסור לגמרי מהרע, הדרך הוא שיתחיל בעבודת עשה טוב, ואח"כ ישוב לתקן הרע, ופירשו לפי זה את הפסוק 'סור מרע ועשה טוב', דהיינו סור מרע על ידי עשה טוב, דככל שידבק עצמו בתורה ומצוות יתה, יהיה לו בנקל יותר אחר כך לסור מרע. ולפי דבריהם תשנתם העבודה בתקיעות דמיושב, בין דורות הקדמונים שהיה אז עיקר העבודה בסור מרע, גנוחי גנח האחרונים שבודרות האחרונים עיקר העבודה היא בעשה טוב.

ויתכן לומר דסדר התקיעות דתשר"ת רומז לסדר עבודה הנ"ל, כי התקיעה היא קול ישר בלא שברון לב, רומז לעבודה בעשה טוב, ושברים ותרועה רומזים על העבודה בסור מרע, גנוחי גנח וילולי יליל (ר"ה לה), שלכו נשבר בקרבו ומתחרט

תקיעות מיושב ומעומד – ב

רכות מעומד קשות מיושב | ברכות הנהנין הן קשות מיושב | תפילות העמידה הם רכות בעמידה תקיעות דמעומד ומיושב הם בבחינת קשות ורכות

על כל הרע אשר עשה. וכאמור שסדר העבודה היא שמתחיל בתקיעה בעשה טוב, ואחר כך יבוא לעבודת שברים תרועה דהיינו סור מרע. ומרומז בשברים תרועה שני אופני סור מרע, שאם חטא מעט או שחרטתו מועטת הרי זה בחינת שברים גנוחי גניח, אבל אם חטא הרבה וחרטתו מרובה, הרי זה בחינת תרועה שהוא ילולי יליל, שאינו יכול לעצור עצמו מגודל הצער שיש לו על מה שחטא. ודרך עבודה של יהודי הוא שמתחיל להתחרט מעט בבחינת שברים, ואחר שנכנס בו רוח טהרה, זוכה הוא לתרועה ילולי יליל הרבה עד שאינו מוצא מקום לנפשו.

ומעתה עדיין עלינו לבאר מה ענינו של התקיעה אחר השברים תרועה, הרי כבר שב בתשובה בעשה טוב ובסור מרע, ומה רומזת התקיעה שלאחריהן. ויש לומר דכיון שלכתחילה היה צריך קודם לסור מרע ואחר כך לעסוק בעשה טוב, כי הרי עשיית הטוב אחר זיכוך הרע היא נעלה ביותר, רק שעבודה זו קשה מנשוא כנ"ל, לכן אמרו לעסוק תחילה בעשה טוב וזה יועיל שיוכל אחר כך לסור מהרע, אבל לאחר שזכה לסור מהרע בשברים תרועה, ופנים חדשות בא לכאן, צריך להתחיל שוב בעשה טוב, דהטוב הגמור יהיה רק אחר סור מרע, לכן תוקעים שוב תקיעה אחריהם לרמוז שאחר שקיבל על עצמו לסור מרע, יתחיל מחדש ביתר שאת בעבודה דעשה טוב, ואז היא נעלית ביותר.

עיניו ולבו, ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו' על כן ברכתו מיושב.

תפילות העמידה הם רכות בעמידה

אבל בעת תפילת העמידה שמתנער לגמרי מן הגשמיות ועוסק בדביקות בה', וכלשון השלחן ערוך (שם ס"ז זח ס"א) 'המתפלל צריך שיכוין בלבו וכו', ויחשוב כאלו שכנה כנגדו, ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו וכו', וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונין בתפילתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות, ולהתגברות כח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה, עכ"ל. בזה העבודה אין צריך לשקול במאזני שכלו את המעשה אשר יעשו, כי כולו עולה למעלה ואין לו כל מחשבות גשמיים הטורדות אותו, לכן עבודתו בעמידה בחינת 'רכות מעומד'.

וזהו הביאור במה דמשני רבא 'קשות מיושב', שדברים קשיין כגדיין היה משה צריך ליישב בדעתו, לכן קיבלם מיושב, ואילו רכות דברים רכים וגנוחים, שאדם מהיר לשמען מעומד כי אין צריך יישוב הדעת גדול לקבלם.

תקיעות דמעומד ומיושב הם בבחינת קשות ורכות

ולפי זה יתבאר ענין החילוק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, דהנה בעבודת האמונה בהש"ת במצבים של קשיים, יש ב' סוגי דרכים איך יתנהג האדם, האחד שאף שאינו מרגיש קרבת ה' המשך בעמוד ו' <<<<

אין מתפללים אותה אלא במקום אחד ובמעומד, כך ברכת המזון אין מברכים אותה אלא מיושב במקום אחד, מה שאין כן בקריאת שמע שיכול לאומרה מהלך מעל לבבך' והילך. עכ"ל.

ויש להקשות דאם ברכת המזון ותפילה שווים הם שצריכים לברכם בקביעות מקום, אמאי נתחלקו באופן אמירתם, שתפילה צריך דווקא 'מעומד', וברכת המזון דווקא מיושב.

ברכות הנהנין הן קשות מיושב

ואפשר לומר דמיושב רומז ליישוב הדעת מרובה, וכמו שאמר השלחן ערוך 'שכדי לכוין ביותר צריך ליישב, ולפי זה יבוא, שכל הברכות הנאמרים על עסקים הגשמיים צריכים לברכם 'מיושב', כי צריך בעת עסקו בגשמי להיות ביישוב הדעת, שלא יהיה כולו בתוך ההנאה, אלא ראשו יהיה מגיע השמימה, לכוין בהם הכוונות הרצויות לשם שמים, וכדפסק השלחן ערוך (ס"י רלא ס"א) 'בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב 'בכל דרכיך דעהו', ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו וכו', כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו, ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו, וכשרואה דבר שייבא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו, ואם לאו לא יעשהו, ומי שנהוג כן עובד את בוראו תמיד, עכ"ל. וכיון שהוא עבודה קשה לאדם ליישב דעתו בכך, 'לשום

עוד יש לבאר במה שאמר הירושלמי הנ"ל 'כד שמע קל שופרא זימנא חדא, בהיל ולא בהיל, וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול, ומטא זימניה למתבלע, ומתערבב, ולית ליה פנאי למעבד קסטוריא'. וכבר הבאנו לעיל שאין הכוונה בירושלמי שייסבור השטן דזה עצמו קול שופר גדול של הגאולה, אלא שבכל שנה כשמגיע עת תקיעות דמעומד, יודע שזה מסוגל להביא התעוררות לתשובה שלימה בלבות ישראל, עד שבזכות תשובה זו יכולים לזכות שתבוא הגאולה, ומטא זימניה למתבלע, וצריך ביאור מהי הסיבה שרק בתקיעות דמעומד בהיל השטן לומר דזהו שיפורא דגאולה, ואילו בתקיעות דמיושב רק בהיל ולא בהיל אבל אינו רואה עדיין שמטא זימניה למתבלע.

רכות מעומד קשות מיושב

ונראה לבאר על פי שנקדים לפרש ביאור חדש בדברי רבא (מגילה כא.) 'רכות מעומד, וקשות מיושב', דהנה פסק בשלחן ערוך (א"ח ס"י קפג ס"ט) שבברכת המזון 'צריך ליישב בשעה שמברך כדי שיוכל לכוין יותר', ואילו גבי תפילת שמונה עשרה פסק (שם ס"ז זח ט"ד) 'התפילה היא במקום הקרבן ולכן צריך ליהזר שתהא מעומד דומיא דעבודה', אך שניהם שווים הם שצריכים קביעת מקום, ואסור לו להלך כשמברך, וכדפסק השלחן ערוך בהלכות ברהמ"ז (שם קפג ס"ח) 'לענין לשאול בברכת המזון מפני היראה או מפני הכבוד יש מי שאומר שדינה כתפילה, ובהגהות רעק"א (שם) הביא שמקורו מהארחות חיים (הל' ברהמ"ז סי ג) שכתב דברכת המזון כתפילה, מה תפילה

**שלא יצא שם בני בעולם
היינו להוציא הניצוצות**

עוד טעם יש מה שצריכין לעסוק בעניני גשמיות לאכול ולשתות שהוא כדי להעלות ניצוצין קדושים שנתפזרו בין הקליפות ע"י חטא אדה"ר וכשאדם אוכל ומתנהג בקדושה הוא מוציא הניצוצות מן הקליפות וזהו ג"כ נכלל במה שאמר הקב"ה שעדיין לא יצא שם בני בעולם ה' יוצא היינו שצריך להוציא הניצוצות הקדושות אבל לא להוציאם לגמרי רק לתקנם ולהעלותם וזהו מה שאמר לא יצא שם בני בעולם ולכן צריכין לעניני גשמיות לתקנם ולהעלותם, ולכן צריכין בני לשני קדושות.

**וזהו ה' כתרם שיש לבני
שמקדשים את העוה"ז**

ואלו השני קדושות הם שני כתרם כהמשל של המדרש שהמשל דומה להנמשל שע"י שמקדש האדם א"ע זוכה לכתרם וכיון שיש לו שני קדושות א' לפרוש עצמו מדבר שאינו צריך ומה שצריך יתנהג בקדושה זוכה לשני כתרם והקב"ה כביכול שהוא פרוש לגמרי כאילו יש לו רק כתר אחד כדאינתא במדרש עה"פ בעטרה שעטרה לו אמו שהקב"ה קורא כנסת ישראל כאילו הם אמו דרגא גדולה ממנו שמתחלה קוראה בתי ואח"כ אחותי ואח"כ אמי מחמת גודל קדושתם שמקדשים עצמם מתוך אכילה ושתי' הם דרגא יותר גדולה מכביכול, וזהו העטרה שיש לכנסת ישראל והם נותנים

מיני קדושות א' מי שפורש עצמו לגמרי מהעוה"ז ואינו אוכל ואינו שותה ואינו ישן בקיצור מי שהוא מלאך בזה העולם וכידוע שהיו צדיקים יחיד סגולה שהיו בזה הבחי', ויש קדושה שאוכל כדרכו וישן כדרכו ומ"מ הוא עושה אותן בקדושה ובפרישות שלא להתגשם מענינים האלו, וכמובן שכל אחד צ"ל משני הבחינות שלפעמים צריכין בחי' השני שיאכל וישן ומ"מ יעשה בשכל ודעת בקדושה וטהרה וזהו השני קדושות שנתן הקב"ה לבני ישראל ולעצמו השאיר רק קדושה אחת שאצלו שייך רק בחי' הראשונה דהא לא שייך בחי' השני וזהו ששאלו להקב"ה למה נתן שתי הבחינות לבני פ"י שלכאורה ה"י יותר טוב אם האדם לא ה"י צריך לא אכילה ולא שינה וה"י יכול לעבוד להשי"ת כ"ד שעות בכל יום בתורה ותפלה ולזה השיב הקב"ה שעדיין לא יצא שמש בעולם פ"י שהקב"ה רוצה להטיב לבריותיו וכדי שלא להיות נהמא דכסופא צריך להיות ע"י עבודת האדם שיתגבר על הרצונות והתאוות ולכן צריך להיות ע"י אכילה ושתי' ושינה ויתגבר על עצמו בקדושה וטהרה ומכח זה יצא שמש בעולם היינו בתוך העוה"ז יצא שמש שיצאו מן העוה"ז ע"י שפורשים עצמם ועוסקים בקדושה וטהרה ע"י יצא שמש כפשוטו יציאה משם ולא יציאה מן העולם רק יציאה בתוך העולם כ' המדרש שעוסקין בתוך העולם ומ"מ יוצאין משם.

אותו לקודשא ב"ה כדכתיב בעטרה שעטרה לו אמו, וזהו מה שקאמר המדרש מה שמובא בקדושת לוי לעיל יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתך למעלה מקדושתם ע"י ברגל מחנה אפרים שקדושתך נתעלה יותר ע"י קדושתכם והיינו שאתם מקדשים עצמכם מתוך אכילה ושתי' זוכים לכתר השני וזה הכתר השני אנו נותנים להקב"ה כמפורש בפסוק הנ"ל.

**כתר יתנו לך היינו שאף הכתר הזה
שע"י עבודתם מכירים שהכל מכוחו ית'**

ההכוונה במה שאנו נותנים בכתר להקב"ה הוא שאנו מבינים שכל מה שאנו מופרשים ומובדלין מן העוה"ז הוא רק בכחו של הקב"ה שאלמלא הקב"ה עוזרו לא ה"י יכול לו ונמצא שהכתר לא מגיע לנו רק להקב"ה וזהו פ"י הפסוק בעטרה שעטרה לו אמו וזהו מה שהקב"ה רוצה מבני ישראל שכל מה שקיבלנו נחזור לו שנדע שאין לו שום כח רק מה שקבלנו ממנו, וכמש"כ כי ממך הכל ומידך נתנו לך וכן הוא בהפייט ומידו ניתן שתי קדושות וזהו מש"כ בתהלים אחת דבר אלקים ושתיים זו שמעתי ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו פ"י אחת דבר אלקים שהקב"ה נטל רק כתר אחת ושתיים זו שמעתי שנותן לבני ישראל שני כתרם, ולך ד' חסד כי הוא חסד מהקב"ה שיש לנו שני כתרם כאילו אנו קידשנו מעצמינו ובאמת הוא שאין לנו כלום מעצמינו רק הכל הוא מאת הקב"ה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כאילו עשאו מעצמו.

יהרהר אחר דרכי ה' עמו, וכיון שלזה צריך הרבה יישוב הדעת לכן מניחים את הראש שבמרור בקערה, לרמוז שהעבודה בעבודה בחינת מרוה, שהראש יסאר על מקומו בבחינת מיושב.

ולפי זה יתבאר דברי הירושלמי על נכון ש'כד שמע קל שיפורא זימנא חדא בהיל ולא בהיל', דכששומע השטן קל שיפורא חדא זימנא, שרואה איך שעם ישראל מתחזקים בבחינת מיושב, שמיישבים בדעתם שלא להרהר אחר מידותיו של הקב"ה, נעשה השטן בהיל ולא בהיל, שמחד גיסא בהיל, ותמה מאין כוחם שלא לשאול שאלות כשאינם מבינים, אבל מאידך גיסא לא בהיל לגמרי, כי אינו ירא דאתי זמניה למתבלע, כיון שיודע דלאו בכל זימנא זוכה האדם לבחינה זו

כראוי, ועוד יוכל להם בעת הגיע אליהם מצבים כאלו שלא יהיו ביישוב הדעת ואז יכשילם, אבל כד שמע תניין, דהיינו תקיעות דמעומד שמזכירים בהן פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות, שמקבלים הארה עליונה, והאמונה נטבעת בלבם עד שאינם צריכים לבוא לבחינת מיושב, בזה יודע השטן שנגד הארת הדעת ואמונה בהירה לא יוכל להם, כי בכח אמונתם שמקבלים כשמזכירים מלכיות זכרונות ושופרות, יכולים להחזיק את עצמם אף בזמן שאין להם ישוב הדעת, ולכן אומר שודאי בכח זה יבוא שופר גדול, וכדאינתא (תנחומא בשלח ח) 'איני ישראל עתידים ליגאל אלא בזכות האמונה' שהוא ענין המלכיות שאנו ממליכים אותו יתברך עלינו, ועל זה אנו אומרים אחר כך זכרונות כדי שיעלה זכרוננו לטובה ונזכה לגאולה האמיתית והשלימה.

אבל תקיעות שבתפילת מוסף שאומרים בהם מלכיות זכרונות ושופרות ועומדים בתפילה בדביקות בה', הוא רומז לעבודה השניה שישקיע את עצמו בתפילה ויהיה לו הארת הדעת, ובמצב שהוא קרוב לה' אין צריך הוא להתחזק שלא לשאול שאלות על דרכי ה' עמו, כי הוא מרגיש אהבת ה' אליו, ומאמין בו וחוסה בצילו שהוא הטוב הגמור בשבילו, ואינו מוטרד ממצבו, שצריך הוא להתיישב בדעתו ולא להטרד אחריהם, לכן הוא בבחינת מעומד, והוא על דרך שביארנו בתפילת העמידה שאין אומרים אותו מיושב כמו ברכת המזון, משום שהוא רומז למצב של אור ודביקות בה', ששם אין צריך לעבוד בענין ישוב הדעת כי דעתו מאירה.

והוא על דרך שאמרנו בענין קערת ליל הסדר שעל פי מנהג האר"י הק' מניחים מרור וחזרת, ויש שנוהגים שאצל המרור שבקערה מניחים חלק ראש של חריין, ואצל החזרת שבקערה מניחים את החריין מפורר, דיש לומר שהרמז בזה כנ"ל, דהרי מהחזרת שבקערה משתמשים למרור הנאכל עם המצה בכורך, וכיון שמצה היא מיכלא דמהימנותא (עין זוה"ק ח"ב קפג) שמביאה אמונה לאדם, לכן במקום שיש הארה של המצה אין צריך לבחינת מיושב, הרמז לישוב הדעת שבראש, כי על ידי האמונה לא יבוא לקושיות כלל, ויקבל הכל בשמחה ובטוב לבב, מה שאין כן מהמרור המונח בקערה שמשתמשים בו לאכילת כזית המרור ללא מצה, והוא רומז לאדם שנמצא בחשכות ולבו בל עמו לקבל שהכל לטובתו ומר לו מאד, ועבודתו כנ"ל שיוהר שאף שמר לו לא

אליו, מכל מקום יזהר שלא יהרהר אחר דרכי ה' עמו, וידע שהוא בורא ומנהיג לכל המעשים, ועל הבורא יתברך אין קושיות, והדרך השני להשקיע עצמו בתפילה שירגיש קרוב לה', וכשיאיר בו האמונה לא יהיה לו כל קושיות על דרכי ה' עמו, כי מרגיש אהבתו אליו ומאמין בו שעושה לו הכל לטובה.

ובשני סוגי עבודה אלו צריך האדם לחזק את עצמו בראש השנה, ולכן תקיעות דמיושב שאין מזכירים בהם מלכיות זכרונות ושופרות, רומזים הם לעבודה הראשונה הנ"ל, שאף בעת חשכות הדעת שלבו בל עמו להרגיש אהבת ה' אליו, מכל מקום תוקע ומקבל על עצמו שכל הקשיים והנסיונות שיביא לו ה' יתברך, הן בבחינת שברים גנוחי גניח, והן בבחינת תרועה ילוּלי לילי (ר"ה ד), לא יהרהר אחר מידותיו, אלא יהיה בבחינת 'המשכיל בעת ההיא ידום', וידע שהכל מאת ה' אף שאינו מבין כלל דרכי ה' עמו, ולכן בתקיעות אלו מעיקר הדין יכול לישב בהם, כי הם על דרך ברכת המזון שצריך לאמרה מיושב, וכפי שנתבאר לעיל דכלל הוא, דכל היכא דצריך ישוב הדעת יתירה שלא להטרד אחר דברים אחרים המפריעים לו, ועמם יסאר ראשו מגיע השמימה, צריך להיות מיושב, וכמו כן בתקיעות דמיושב המורה על אדם שמטריד אותו דרכי ה' עמו, ואינו יכול לחזק את עצמו שיהיה בשלוח והשקט אך עכ"ז מתייגע ואינו נותן לדברים המטרידים אותו להכניס הרהורים במוחו נגד ה' יתברך, הוא עבודה קשה הצריך יישוב הדעת ולכן תוקעין במיושב.

תבזה שלא תעשה היפך רצון השם חלילה, והרי כתיב זבחי אלקים רוח נשברה ופי' בווה"ק שבכל הקרבנות כתיב ריח ניחח לך' שהוא מצד מדת הרחמים אבל רוח נשברה הוא זבחי אלקים שיכול לזבוח גם את מדת הדין ולכן מובן שמשנה רבינו שהי' עניו מכל האדם כתיב עליו איש האלקים שהעניו האמתי יכול להתקיים נגד מדת הדין ולכן בוודאי בא היצו"ר בכל מיני תחבולות שלא יהא התכלית הנרצה מזה וצריכין להתגבר עליו שהלב נשבר יביא את האדם לשפר מעשיו ולשמור המחשבה דיבור ומעשה שיהיו מוכנים תמיד לעשות רצון השם מתוך שמחה.

ואתמול אמר הגאון ר' אליעזר דוד פרידמאן [וצ"ל] (שליט"א) רב דבית מדרשינו בשם האמרי חיים ז"ל שאם הי' לו שני מקומות היכן ליליך א' למי שמחי' מתים וא' למי שיש לו לב נשבר עם שמחה הי' הולך לזה שיש לו לב נשבר עם שמחה, וזהו עיקרי החסידות שהשבירת הלב לא ימנע את האדם מלהיות בשמחה, וזה נכלל במה שכתוב אתם נצבים היום שגם בר"ה צ"ל נצבים אויפגעשטעלט און נישט אראפגעקלאפט שהרי הוא זמן שממליכין השי"ת ואיזה פנים הוא אם ממליכין בשעה שמונח על הארץ הרי אין לך שמחה גדולה מזו ולכאורה היינו צריכין לרקוד כמה שעות בר"ה וכקושיית המלאכי השרת למה אין אומרים הלל בר"ה, אך לפני ר"ה בעיני הלב נשבר כשיתבונן מי הוא זה ואיזהו שימליך הקב"ה למלך על כל הארץ.

עכ"פ בר"ה ממש צריכין להיות נצבים ומפרש הפסוק כל המינים והסוגים מחטב עציך היינו ער האקט האלץ שזה נקרא למי שאינו מרגיש טעם בעבודת השם ובלמודו מ"מ הוא צ"ל בשמחה עד שאב מימך אי כדברך שקאי על מי שנשקע בתאוות שמים רומז לתאוות, או שקאי על מי ששואב חיות מלא מעבודת השם שהוא היפך מחטב עציך שיש לחלוחית כולם צריכין להיות בשמחה בר"ה, וכן אפשר לפרש הפסוקים בזה הפר' ע"ז הדרך שכתוב כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלתה הוא ממך ולא רחקה היא, לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו וגו', ולא מעבר לים הוא לאמר וגו', כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיוך ובלבבך לעשותו, הקושיית ידועים שאיזה הו"א שהתורה הוא בשמים או מעבר לים הלא יש לנו תורה שלימה לכל א' וא'.

ויתכן לומר ברמז שקאי על הנ"ל שנוהג בר"ה שהוא להיות בשמחה כנ"ל אתם נצבים היום וקאמר הפסוק כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום דהיינו להיות בשמחה בר"ה לא נפלתה הוא ולא רחוקה הוא שאין זה דבר נפלא להיות בשמחה דהיינו דבר משונה ולא רחוקה הוא שאין צריכין לעבוד הרבה ע"ז, לא בשמים היא היינו שאין זה נוהג רק בצדיקים שנקראים שמים שתוכל לומר מי יעלה לנו השמימה שיהא צדיק שפורח בעולמות העליונים, או עכ"פ מעבר לים שיהי' עכ"פ מופרש מכל התאוות שים נקרא תאוות וזהו מעבר לים שאז תוכל לומר מי יעבר לנו אל עבר הים, כי קרוב אליך הדבר מאוד שענין זה קרוב מאוד להאדם, ומפרש הפסוק היכן הוא קרוב לזה קאמר בפיוך שזה שיכול לומר בפיו דברי שבח להשי"ת הי' סימן על התקרבות להשי"ת או כש"כ נפשי יצאה בדברו שהדיבור הוא הנפש והרי הנפש והנשמה הוא חלק אלוך ממעל ובלבבך הרי נכתב בתהלים צור לבבי וחלקי אלקים לעולם קאפטיעל ע"ז פסוק כי עיי' בהמפורשים שם שהקב"ה נקרא צור לבבי ועיי' שיתבונן תמיד שהוא סמוך מאוד להקב"ה עיי' יהא קרוב אליך לעשותו לקיים המצוה הזאת שגם בר"ה הי' האדם בשמחה כנ"ל שזוכה להמליך הקב"ה על כל האיברים והגידים והגם שידוע בפנימיות לבו באיזה פנים הי' עד עכשיו וחיל ורעדה יאחזון כמו שהארכת כבר אין זה סתירה להשמחה הגדולה שזוכה באלו הימים הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה.

חשוב נס שלזה לא הוצרכו לסיוע משמים, מאחר שהטבע של הענן הוא שיפלוט הרשעים, ובוה נמי יובן הפסוק דבסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים וק"ק הל' דכי בסוכות שהיל"ל שבסוכות הושבתי או דבסוכות הושבתי, דהרי כי משתמש רק בר' לשונות והיינו אי דילמא אלא דהא ועי' בגיטין דף צ' אבל כזה לא אשכחן דכי ישתמש במקום הש' והיינו שהי' כן דבסוכות הושבתי ולא ראיתי מי שיפרש הכתוב, אבל בענני הכבוד ואפי' אלו שהיו ראויין לחטוא הוצרכו לנס שלא יחטאו וכן הוה שלא חטאו כדי שיוכלו להיות בהענן לכן צריכין לעשות סוכות עכשיו ומיושב קצת הכי שהוא בל' דהא, ואין להקשות לדברינו שהי' נס שלא חטאו האיך פי' רש"י הפסוק דכל הנחשלים אחרין שקאי על החלשים מחמת חטאם שהי' הענן פולטן והרי כתבנו שלא חטאו אז, דזה אינו קושיא דכנראה שלא על חטא סתם פולטן הענן שהרי הי' כמה חטאים שחטאו בהמתאוננים ובהמרגלים ולא שמענו שפלט הענן כל אלו שהי' להם שייכות בהחטא וכנראה שרק ע"ז החטא שמבואר ברש"י הקודם מכת זנב חותך מילות וזורק כלפי מעלה שהוא חטא שחמור מכל העבירות כן איתא בתניא פרק ז', על הוצאת ז"ל ומסתמא זה הי' החטא שגרם להם עמלק וזהו הפשט בכל הנחשלים אחרין שאלו החלשים בעצמם שהיו ראויין לחטא רק שלא חטאו מחמת הנס שהי' באותו זמן, עיי' עמלק שהי' קליפה גדולה הוא גרם להם שיחטאו שהצדיקים שלא חטאו בכח עצמם לא הי' שייך שעמלק יחטיאם אבל החלשים הי' שייך שיחטיאם ולכן פלטם הענן או שחטאו עיי' קליפה של עמלק, וממילא לק"מ מרש"י הנ"ל, אך עכ"פ נמצא מזה שלא על כל חטא פלטם הענן רק ע"ז החטא כמו שראינו בהשאר עבירות שלא פלטם כנ"ל וממילא נשים שאינם מזהירים ע"ז החטא ליכא שום חידוש בזה שהיו בתוך הענני הכבוד וממילא לא שייך לומר שגם בהן יש טעם לעשיית הסוכות מאחר שכתבנו שעיקר הנס הי' שלא חטאו ובנשים ליכא נס הזה וממילא אין לחייבם אפי' לכתחלה בעשיית הסוכה ושפיר מקשה הגמ' למה בעי' קרא דוהאזרח למעט נשים תיפוק לי' דהוה מ"ע שהז"ג ולא הי' יכול לתרץ סס"א לחייבם עכ"פ לכתחלה משום דהיו באותן הנס ושייך בהם הטעם של סוכות בין למ"ד ענני כבוד ובין למ"ד סוכות ממש אבל להנ"ל אפי' דכיון שלמ"ד ענני כבוד לא הי' שייך זה בנשים ע"כ לא מתרץ זה התי' למ"ד סוכות ממש דרוצה לתרץ אליבא דכו"ע.

ומה שהקשנו לעיל פי' הכתוב דכי בסוכות ותרצנו הפשט דבנס הי' שלא חטאו שיוכלו להיות בענני הכבוד הרי זה התי' הוא רק למ"ד ענני כבוד אבל למ"ד סוכות ממש אין זה תי' אבל באמת נראה דלמ"ד סוכות ממש פשוט לפרש הפסוק לפי מה שפי' הרשב"ם שידעו שהי' בסוכות ולא מקום יישוב ועיי' ידעו שלא בכחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה או לפי הרמב"ן בפשטותו הוא על הנס שהיו במדבר בלי יישוב ואעפ"כ חיו שם ולא חסר להם שום דבר א"כ אפי' כי בסוכות בל' אלא שהיו רק בסוכות ולא מקום יישוב וכא' מהפירושים הנ"ל אבל למ"ד ענני כבוד היו א"א לפרש כן בל' אלא שהיו רק בענני הכבוד שזה אין לו פי' והוא פשוט.

אוצר ביאורי תפילה

יכולים לומר 'וטהר לבנו אחר והנחילנו' כדי להסמיך זאת לסיום הברכה וכדברי שו"ע הרב הנ"ל.

מלבד אלוקים אמת גם דברו אמת

ולפי המבואר יתיישב נמי כפילות הלשון 'כי אתה אלוקים אמת ודברך אמת', דלכאורה מאחר שהוא 'אלוים אמת' בודאי שמקיים את דברו, דכל שאינו מקיים דיבוריו אינו אמיתי, ולמה צריך להזכיר שוב 'ודברך אמת'. אלא שמתחילה מזכירים 'כי אתה אלוקים אמת' שמקיים את דברו, ואחר כך מזכירים שגם 'ודברך אמת', שהוא יסוד האמונה בבריאת העולם שדיבורו של ה' מחיה את הכל, וכמו 'שבדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם', כן בכל עת ובכל שעה יש דיבור ורוח ה' אשר מחיה את כל הבריאה, ועל זה מתפללים 'וטהר לבנו לעבדך באמת', 'כי' כדי שזוכה לאתה אלוקים אמת

ודברך אמת', שזוכה להכיר באמת בזה, אף שלא ראינו בעינינו מעשה בריאת שמים וארץ וכנ"ל.

בקשת וטהר לבנו כדי שזוכה להכיר שדברו אמת

והשתא יתיישב שפיר מה שהקשינו לעיל על שו"ע הרב הנ"ל שכתב דתפילת 'וטהר לבנו' שייכת להמשך התפילה שאומרים ביום הכפורים 'כי אתה סלחן לישראל' כי על ידי הסליחה מטהר לבנו, ואילו בראש השנה סתם ולא פירש מהו הקשר של וטהר לבנו לסיום התפילה 'כי אתה אלוקים אמת', ולהמבואר אתי שפיר דכיון שהכוונה בסיום הברכה 'ודברך מלכנו אמת', יסוד האמונה מה שלא ראינו בעינינו, על זה מקדימין התפילה קודם שיטהר לבנו לעבדך באמת כדי שזוכה להכיר שדברך אמת', שכל הבריאה עומדת על ידי דיבורו יתברך.

אוצר ביאורי התפלה

וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה אלוקים אמת

המטהר לבו מתאוות עולם הזה
זוכה להכיר את האמת

וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה אלוקים
אמת ודברך אמת וקיים לעד.

נראה לבאר הכוונה בזה, כי הנה מי שהוא רוצה לעבוד את הקב"ה באמת, צריך שיהיה לו לב טהור, אבל המלא את עצמו בתאוות ותענוגי עולם הזה, הוא מטמטם את לבו ואינו יודע כלל מהו האמת. וידוע מה שאומרים העולם בשם הגאון רבי אלחנן וואסערמאן הי"ד זצוק"ל שהאפיקורסים אין להם קושיות כלל, אלא כל מה שהם שואלים ומקשים הוא בכדי לתרץ על ידי כן את עצמם ואת הנהגותיהם, מאחר שהם ממלאים עצמם בתאוות העולם הזה, וזה מטמטם את ליבם שלא יוכלו לראות את האמת. ואשר על כן אנו מבקשים מהקב"ה שיטהר את לבנו שלא נתאוה לתאוות ותענוגי עולם הזה, וע"י כן נוכל לעבדו ולהשיג האמת כנ"ל, ומי שישב היטב המשך הלשון 'כי אתה אלוקים אמת', שהבקשה שיהיה לנו לב טהור הוא כדי שתהיה ידיעתנו ברורה וצלולה, ונאמין באמונה האמיתית והשלימה כי ה' אלוקים הוא אמת ודברו אמת וקיים לעד.

בקשת וטהר לבנו על יסוד האמונה
מה שלא ראינו בעינינו

והנחילנו ה' אלוקינו באהבה וברצון שבת
קדשך וכו' וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה
אלוקים אמת וכו'.

כן הוא נוסח התפילה ב"ה ויו"כ כשחלו בשבת. ויש להקשות אמאי בשאר שבתות ימים טובים אומרים תחילה וטהר לבנו לעבדך באמת, ולאחר מכן והנחילנו ה' אלוקינו באהבה וברצון שבת קדשך, ומאי שנא ימים הנוראים משאר שבתות ימים טובים.

בקשת וטהר לבנו
קשורה עם סליחת העון ביום הכפורים

ובשלחן ערוך הרב (סי' תרי"ט ס"א) כתב וז"ל, אבל אומרים והנחילנו באהבה וברצון שבת קדשך שזהו בקשה על כל שבתות השנה שאינן יום הכפורים, ואחר כך אומרים וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה סלחן, כלומר שעל ידי הסליחה מטהר לבנו, ודלא כמו שכתוב בקצת מחזורים בתפילת ראש השנה ויום הכפורים וטהר לבנו קודם והנחילנו, שאין שייך לומר אחר כך 'כי אתה סלחן' וכו', או 'כי אתה אלוקים אמת'. עכ"ל. ולדבריו מיושב קושייתנו, דכיון שבשאר ימים טובים אין סיום סמוך לחתימת הברכה מענינא דיומא, לכן

יכולים להזכיר והנחילנו וכו' של שבת קדשך
לאחר וטהר לבנו.

בקשת וטהר לבנו
קשורה עם אתה אלוקים אמת

ובמה שכתב שבימים נוראים צריך לומר וטהר לבנו לפני סיום הברכה, בפשטות יש לומר ככוונתו שכיון שסמוך לחתימת הברכה, אומרים בראש השנה 'כי אתה אלוקים אמת', וביום הכפורים 'כי אתה סלחן לישראל', השייך לענינא דיומא, לכן הסמיכו לזה תפילת וטהר לבנו לעבדך באמת, כדי שיהיה הסיום המשך לתפילה השייכת לימים נוראים, ולא לתפילת והנחילנו השייכת רק ליום השבת.

אך למעייין בדבריו נראה שהבין שהוא קשור גם במשמעות התפילה וכמו שכתב, 'שעל ידי הסליחה ביום הכפורים מטהר לבנו', רק שצריך ביאור שלגבי ראש השנה סתם ולא פירש מהו ההשייכות בין 'כי אתה אלוקים אמת', ל'וטהר לבנו'.

עוד יש להקשות דאמאי בכל שבת ויום טוב הוצרכו לתקן וטהר לבנו לפני והנחילנו, ואמאי עשו דבריהם לשיעורין, ולא השוו תקנתם שלעולם יאמרו והנחילנו לפני וטהר לבנו כמו בימים הנוראים.

בקשת וטהר לבנו על יסוד האמונה
מה שלא ראינו בעינינו

ונראה ליישב על פי מה שכתב בתשובות חתם סופר (יו"ד סי' שנו) וז"ל, אין לנו בכל התורה כולה שום דבר שאין אנחנו בעצמנו עידי ראיה, חוץ מפרשת בלעם, כי כל מופת מצרים, מדבר, ראו עינינו ונעשו לפני ששים רבוא, ולא נשאר מכל ישראל בחוץ שלא ראה, ואין האבות מנחילים שקר לבניהם, והוי ליה כאילו ראינו בעינינו, ואפילו חידוש עולם, ומעשה נחש בגן עדן, והמבול, והפלגה, הרי אדם הראשון ראה עצמו יחידי בלי אב ואם, ומעשה גן עדן וגירושו, והוא דיבר פה אל פה עם שם בן נח רבו של יעקב אבינו ע"ה, כי בן חמישים היה יעקב כשמת שם, וקיבל ממנו כל הנ"ל עם מעשה מבול והפלגה, והוא סיפר לבניו, ועמרם שמע מלוי, ואמר לבניו משה ואהרן, וכל הדור ההוא קבלו כן מאבותיהם, ובכל הדורות כל הנעשה לזקן זקנים הרי הוא כאילו נעשה בפניהם ממש, חוץ מפרשת בלעם, מי הגיד לנו מה היה בין מלך מואב ובין קוסם אחד בלעם שבא אליו לארצו, ולמה בא, ומי הביאו, ומי ידע שבנה מזבחות, ושרצה לקלל ונהפך לברכה, מי בא בסודם, וישראל היו שרויים במדבר, ואם הם עמדו בארץ מואב בראש הפסגה וראו למטה אל המדבר למרחוק, מאין ידעו יושבי מדבר שמביטים עליהם מראש ההר ושנחששים עליהם, ואפילו משה רבינו ע"ה לא ידע, ורק מפה הקב"ה יתברך

שמו נכתבו הדברים, והנה המאמין בכל התורה כולה ובמצוותיה, רק מסתפק בפרשת בלעם הרי הוא כופר בה' אלוקינו ה' אחד, עכ"ל.

והנה אף שכתב החתם סופר שגם בריאת העולם ידע אדם הראשון מסברא כי היה יחידי בלא אב ואם, מכל מקום נראה שבריאת העולם לא נחשב כראיה ממש כמו בכל המעשים האחרים, כי ראיה על ידי סברא שהוא יחיד בעולם אינה כראיה מוחשית לגמרי ככל המעשים האחרים, ולכן ידיעת בריאת שמים וארץ צריכה אמונה יותר מכל דברים האחרים. ויש לומר שזה הטעם שעל מעשה בראשית יש מצות עדות, כמבואר בטור (או"ח סי' רסח) שאמירת ויכולו בליל שבת היא עדות להקב"ה על מעשה בראשית, ואילו יציאת מצרים ושאר ניסים נאמר בהם רק מצות זכירה, כי ענין העדות הוא על דברים שלא היה לנו ולאבותינו ראיה מוחשית, ועל האדם להתבונן בהם עד שישגיח ויכיר מעצמו כי הדברים מוכרחים ואמיתיים, והוא על ידי שיגיע לאמונה ברורה שדבר ה' הוא מחיה את הכל, כמו שנאמר (תהלים קי"ט פ"ט) 'לעולם ה' דברך נצב בשמים', ובכל נברא יש ניצוץ אלוקי המחיה, כמו דכתיב (נחמיה ט' ט) 'ואתה מחיה את כולם', ממילא יבין שבהכרח שכל מעשה בראשית היה על ידי הקב"ה, כי בלא זה לא היה קיום לעולם, וצריך האדם להשתדל שלא יהיה עדותו רק מפי השמועה, כי הרי עד מפי עד פסול לעדות, אלא צריך שיהיה האמונה בהירה אצלו עד שהוא מבין לבדו, בכל ההסתכלות שלו על הבריאה את הבורא יתברך, בבחינת 'שאו מרום עיניכם וראו מי ברא כל אלה' (ישעיה מ' כו).

ולפי זה בראש השנה 'זה היום תחילת מעשיך וזכרון ליום ראשון' שבו ממליכים את הקב"ה על כל העולם כולו, ומבקשים שיתגלה כבוד שמים, ודנים באיזה אופן תתחדש המלוכה בעולם, ועד כמה נזכה לגילוי כבוד מלכותו יתברך, כמובא בספרים הקדושים, צריך האדם להגיע לבחינת עדות שהקב"ה ברא את העולם, ושהוא מנהיגו ומושל בכל, וכל התפילות ביום זה כדי שיוכה להכרה אמיתית עד שיוכל להעיד על כך.

ועל פי זה יש ליישב שבכל יום טוב שחל בשבת מבקשים תחילה וטהר לבנו לעבדך באמת, ולאחר מכן אומרים והנחילנו ה' אלוקינו באהבה וברצון בשמחה ובששון שבת ומועדי קדשך, כי כאמור כדי לזכות לשבת, צריך תחילה לבקש שיזכה לבירור האמונה האמיתית, וזה התפילה וטהר לבנו לעבדך באמת, לזכות לאור האמונה, כי בלא זה לא יוכל לנחול את השבת. אבל בראש השנה שחל בשבת אין צריך להקדים תפילת וטהר לבנו לפני והנחילנו, כי כל התפילות קודם היו חטיבה אחת לזכות לקבל עול מלכותו יתברך באמונה שלימה, לכן המשך בעמוד ז' <<<<